

VEIKSNIAI, DARANTYS ĮTAKĄ NEPILNAMEČIŲ PARODYMŲ KOKYBEI: SISTEMINĖ KOKYBINIŲ TYRIMŲ LITERATŪROS ANALIZĖ

Aleksandr Segal

Mykolo Romerio universitetas
Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas
Psichologijos institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Elektroninis paštas a.segal@mruni.eu

*Pateikta 2020 m. rugpjūčio 20 d.
Parenpta spausdinti 2020 m. lapkričio 4 d.*

DOI: 10.13165/SD-20-18-2-06

Anotacija

Nepatikimi nepilnamečio parodymai gali tapti pagrindu teisėjui priimti neteisingą sprendimą kaltinamojo atžvilgiu. Pasauliniu mastu apklausos atlikėjams nepavyksta laikytis geriausių interviu praktikų rekomendacijų (Cederborg, 2004; Korkman, Santtila, Drzewiecki ir Sandnabba, 2008; Sternberg, Lamb, Orbach, Esplin ir Mitchell, 2001; Pompedda, Zappala ir Santtila, 2015; Pompedda, 2018), tad, tikėtina, ir nepilnamečio parodymų kokybė gali būti abejotina. 2018 metais Lietuvoje, išgaliojus įstatymui dėl psichologo dalyvavimo nepilnamečių apklausose, poreikis tirti veiksnius, darančius įtaką nepilnamečių parodymų kokybei, tik didėja. Siekiant geriau suprasti, kokie veiksniai ir kaip daro įtaką nepilnamečių parodymų kokybei, buvo atlikta sisteminė kokybinių duomenų literatūros analizė.

Pasitelkus sisteminę kokybinių duomenų analizę (Seers, 2015; Snelgrove ir Liossi, 2013), kuria siekiama apžvelgti veiksnius, darančius įtaką nepilnamečių parodymų kokybei iš viso buvo atrinktos 1294 publikacijos: 229 publikatai buvo pašalinti, 814 nuorodų buvo atmestos pavadinimų peržiūrų etape, 214 abstraktų - peržiūrų etape. Tolesnei analizei liko 37 publikacijos, iš kurių tik 3 atitiko visus įtraukimo į tolesnę analizę kriterijus.

Analizės rezultatai rodo, kad nepilnamečių parodymų kokybei svarbūs tokie veiksniai, kaip: 1) apklausos atlikėjo gebėjimas įvertinti apklausiamo asmens kognityvinius

sugebėjimus 2) ir kalbinius sugebėjimus, 3) apklausos atlikėjo bendravimas, 4) apklausos atlikėjo kontakto su nepilnamečiu užmezgimas.

Kokybinių tyrimų, analizuojančių veiksnius, kurie turi įtakos vaiko parodymų kokybei, yra itin mažai. Išskirtų veiksnių, darančių įtaką nepilnamečių gebėjimui duoti parodymus, žinojimas, suvokimas ir integravimas į praktinį įgūdį yra pagrindas siekiant išgauti patikimus ir kokybiškus parodymus iš nepilnamečio asmens. Išskirtų veiksnių nepaisymas ar netinkamas naudojimas nepilnamečio apklausos metu ir gali, ir turi sukelti abejonių dėl gautų parodymų patikimumo.

Reikšminiai žodžiai: nepilnamečių parodymai, vaikų apklausos, parodymų patikimumo veiksniai, sisteminė literatūros analizė.

Įvadas

Istoriškai, teisinių sistemų rėmuose, vaikai nebuvo laikomi patikimais liudytojais (Bala, Lee ir McNamara, 2001) dėl socialinės, psichinės, fizinės ir kognityvinės brandos trūkumo (Murauskienė, 2015). Vaiko pasaulio supratimas, pojūčiai, atmintis, komunikacija, kritinio mąstymo stoka bei negebėjimas atsispirti trečių asmenų įtakai gali privesti prie iškraipytų, realybę neatitinkančių parodymų (Hershkowitz, 2001; Murauskienė, 2015), kas, savo ruožtu, gali tapti pagrindu teisėjui priimti neteisingą sprendimą kaltinamojo atžvilgiu. Dažniausiai melagingi įtarimai nepilnamečių bylose atsiranda dėl apklausos atlikėjų kompetencijų stokos ir prastos apklausų kokybės (Bala ir kt., 2015).

Neretai nepilnamečių parodymai, gauti ikiteisminio tyrimo apklausos metu, yra vienintelis informacijos šaltinis, kuriuo remiantis, teisėjas (-a) priima sprendimą, susijusį su vaiko parodymais (Myers, Redlich, Goodman, Prizmich ir Imwinkelried, 1999). Nepilnamečio parodymai ypač svarbūs, kai byloje trūksta įtikinamų fizinių ar medicininių įrodymų, pvz., galimo vaiko seksualinio smurto atveju (Burrows ir Powell, 2014). Vaiko parodymų kokybė gali turėti lemiamos įtakos kaltinamojo bausmės paskyrimui arba išteisinimui.

Šiuolaikiniais psichologiniais tyrimais nustatyta, kad net ketverių metų sulaukęs vaikas gali būti patikimas liudytojas ir suteikti tikslią informaciją, susijusią su galimai patirtu smurtu (Bala ir kt., 2001; Cederborg, Alm, Nises, & Lamb, 2013). Siekiant išgauti kiek įmanoma patikimesnę ir išsamesnę informaciją interviu su vaiku metu, turi būti taikomos geriausios interviu su vaiku praktikos: 1) atvirų klausimų naudojimas, 2) klausimų, susijusių su vaiko minėta informacija, naudojimas, 3) nukreipiančių ir atsakymą menančių klausimų vengimas (Cederborg ir kt., 2013). Pirmos dvi rekomendacijos skatina laisvą prisiminimų atgaminimą ir tų prisiminimų išsamumą. Trečia rekomendacija eliminuoja galimybę apriboti bei iškreipti vaiko pasakojimą, tokiu būdu užtikrinant vaiko parodymų patikimumą ir išsamumą (Lamb ir Fauchier, 2001). Nepaisant profesionalių, mokslškai pagrįstų rekomendacijų, kaip atlikti interviu su vaikais, vis tiek išlieka uždaru ir nukreipiančių klausimų gausos problema (Pompedda, Zappala ir Santtila, 2015). Kitaip tariant, apklausos atlikėjams nepavyksta laikytis geriausių praktikos rekomendacijų.

Nuo 2018 m. liepos 1 d. psichologų dalyvavimas mažamečių (iki 14 metų) nukentėjusiųjų ar liudytojų apklausose LR baudžiamajame procese tapo būtinas. Taip pat psichologas privalo dalyvauti nepilnamečių (iki 18 metų) nukentėjusiųjų ir liudytojų apklausose dėl

sunkių nusikaltimų arba dėl kitų nusikaltimų proceso dalyvių ar teisininkų iniciatyva, taip pat nepilnamečių įtariamųjų ir kaltinamųjų apklausose. Natūraliai tiriamieji interviu su nepilnamečiais tampa viena svarbiausių analizuojamų sričių Lietuvos teisės psichologijos kontekste, todėl veiksmų, darančių įtaką apklausų kokybei, atskleidimas svarbus ir praktikams.

Atsižvelgiant į aukščiau minėtą problematiką, šiame darbe buvo atlikta kokybinių duomenų sisteminė literatūros analizė. Kokybinių duomenų sisteminė literatūros analizė leidžia surinkti ir apjungti kokybinius, su nepilnamečių apklausomis susijusius, duomenis ir sintezuoti juos į vieną visumą (Seers, 2015).

Tyrimo objektas – veiksniai, darantys įtaką nepilnamečių parodymų kokybei.

Šios sisteminės kokybinių duomenų literatūros analizės **tikslas** – pažvelgti į interviu procesą vaiko lygmeniu ir sistemškai išskirti veiksnius, kurie daro įtaką nepilnamečių parodymų kokybei. Įžvalgos, remiantis kokybine metodologija, gali būti naudingos tiek praktikams, tiek mokslininkams, kurie sprendžia problemas, susijusias su vaikų apklausomis.

1. Tyrimo dizainas ir metodai

Sisteminė literatūros analizė, fokusuota į veiksnius, darančius įtaką nepilnamečių parodymų kokybei, buvo atlikta penkiais etapais:

- 1) duomenų bazių pasirinkimas;
- 2) raktinių žodžių pasirinkimas;
- 3) rastos literatūros įtraukimo ir atmetimo kriterijų formulavimas ir kodavimas;
- 4) radinių suvestinė; kokybinių duomenų sintezė.

Duomenų bazės. Ieškant straipsnių sisteminėi analizei, buvo naudotos šios kompiuterinės bibliografinės duomenų bazės: PsychARTICLES, ERIC, Academic Search Complete ir Web of Science. Šios bibliografinės duomenų bazės buvo pasirinktos, nes jose pateikiamos aktualiausios publikacijos ir tyrimų rezultatai iš teisės psichologijos srities.

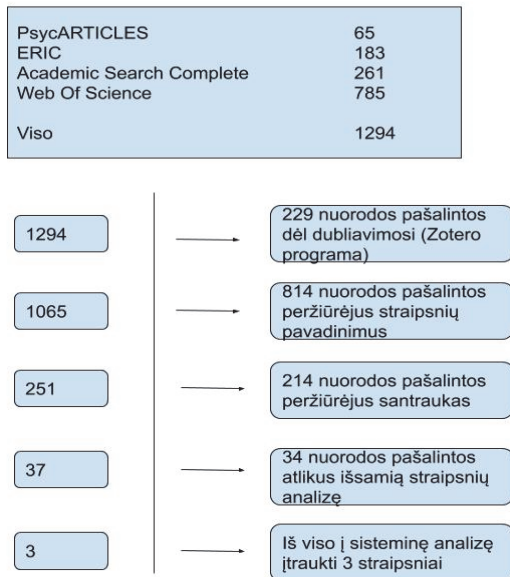
Raktiniai žodžiai. Siekiant kuo tiksliau identifikuoti sisteminėi analizei tinkamus straipsnius, buvo naudojami raktiniai žodžiai (žr. lentelę Nr. 1, kurie buvo sudėti į Bülio algoritmą ((child* OR pupil* OR student* OR adolescent* OR youth*) AND (ability* OR compet*) AND (testif* OR witness*)). Šis algoritmas buvo naudojamas kompiuterinėse bibliografinėse duomenų bazių paieškos varikliuose. Kur išplėstinė paieška leisdavo, ten buvo žymima, kad ieškoma straipsnių tik anglų kalba, išspausdintų nuo 1990.01.01 iki 2017.12.31 ir visi straipsniai privalo būti pilno teksto.

1 lentelė. Naudojami raktiniai žodžiai elektroninių duomenų bazių paieškos varikliuose

Table 1. Used keywords in in electronic database search engines

Child*	Abilit*	Testif*
Pupil*	Compet*	Witness*
Student*		
Adolescent*		
Youth*		

Mokslinių publikacijų įtraukimo į sisteminę analizę kriterijai. Elektroninės duomenų bazės pagal nurodytus paieškos kriterijus atrinko 1294 mokslines publikacijas. Sisteminės analizės straipsnių atrankos eiga grafiškai pavaizduota 1 pav. Ieškant straipsnių, tinkamų sisteminei analizei, paieškos rezultatai peržiūrėti keletą kartų. Visi paieškos rezultatai buvo sukelti į ZOTERO informacijos tvarkymo programą. Automatiškai buvo pašalintos 229 mokslinės publikacijos dėl dubliavimosi. Toliau, atliekant pirminę atranką, buvo skaitomi straipsnio pavadinimai. Jei mokslinių publikacijų pavadinimuose nebuvo minima nieko, susijusio su apklausomis ar parodymais teisiniame procese, tuomet nuorodos buvo žymimos kaip netinkamos tolimesnei analizei. Šiame etape buvo pašalinta 814 nuorodų. Trečiame duomenų atrankos procese buvo skaitomos likusių straipsnių santraukos. Šiuo etapu nuorodos buvo atmetamos, jeigu: 1) iš santraukos tapdavo aišku, kad naudojama tyrime metodika yra kiekybinė arba eksperimentinė, 2) straipsnio esmė nėra susijusi su apklausomis, liudijimu teisme ar parodymu teikimu, 3) tyrimo dalyvių imtis sudaryta iš vyresnių nei 18 metų asmenų, 4) tyrimo dalyviams būdingi raidos sutrikimai, 5) yra teorinis ar apžvalginis straipsnis. Šiame etape buvo atmesta 214 nuorodų. Ketvirtame duomenų atrankos etape buvo įdėmiai analizuojami 37 likę straipsniai. Šio etapo metu teko atmesti 34 straipsnius dėl to, kad: 1) juose nebuvo taikomi kokybiniai duomenų analizės metodai, 2) tai buvo teoriniai ar apžvalginiai straipsniai, 3) straipsnio fokusas nesutapdavo su šio tyrimo analizuojamu reiškiniu. Po šio etapo, į sisteminę analizę buvo įtrauktos 3 mokslinės publikacijos, kuriose kokybiniais metodais analizuojami nepilnamečių parodymai teismo proceso kontekste. Šios 3 publikacijos atitiko įtraukimo į sisteminę analizę kriterijus.



1 pav. Publikacijų, sisteminei literatūros analizei atlikti, atrankos eiga
Fig. 1. Selection process of publications for systematic literature analysis

2. Tyrimo rezultatai

Radinių suvestinė. Į galutinę sisteminės literatūros analizę buvo įtrauktos 3 mokslinės publikacijos. Šiuose straipsniuose aprašomų tyrimų duomenys surašyti 2 lentelėje. Ši lentelė yra visų radinių suvestinė. Lentelėje, remiantis tyrimo duomenimis, išskirta: 1) veiksmų, darančių įtaką vaikų gebėjimui duoti parodymus, pavadinimai, 2) šių veiksmų apibūdinimas, kuris pateiktas mokslinėje publikacijoje, 3) tyrimo dalyvių amžius, imties dydis ir naudotas tyrimo metodas, 4) nuoroda į mokslinę publikaciją.

2 lentelė. Visų radinių suvestinė

Table 2. Summary of all findings

Veiksny	Apibūdinimas ir/ar rekomendacija, kaip pagerinti vaikų parodymų kokybę
<p>Nuoroda: Ahern, E. C., Stolzenberg, S. N., & Lyon, T. D. (2015). Do prosecutors use interview instructions or build rapport with child witnesses? <i>Behavioral sciences & the law</i>, 33(4), 476-492. Amžius/imties dydis/metodas: 1) 5–12 metų; 2) N=168; 3) Transkriptų analizė (nepatikslinta).</p>	
1. Instrukcija prieš interviu	1.1. Reikia vaiką instrukuoti sakyti „Aš nežinau“, kai vaikas nežino atsakymo į užduotą klausimą. 1.2. Kai vaikas žino atsakymą, svarbu, kad juo pasidalintų. 1.3. Kai vaikas nesupranta klausimo, jis turi pasakyti „Aš nesuprantu“.
2. Ryšio su vaiku užmezgimas	2.1. Pagrindinis ryšio užmezgimo tikslas yra sukurti saugią ir palaikančią aplinką taip teigiamai veikiant vaiko gebėjimą atsiminti praėjusių įvykių detales. 2.2. 5 min. ryšio užmezgimui turėtų pakakti. 2.3. Raginimų „Papasakok daugiau“ arba „Kas buvo toliau“ naudojimas, užmezgus ryšį, – vaikai geriau reaguoja į tokius raginimus. 2.4. Nuorodų į kaltininką vengimas.
3. Klausimo formulė	3.1. Siekiant sužinoti specifinius faktus, galima užduoti uždaro tipo klausimus, tačiau, siekiant surinkti kuo daugiau svarbios informacijos, turi būti naudojami atviro tipo klausimai. 3.2. Atviro tipo klausimai (kas, ką, kur, kaip, kada, kodėl) labiau pageidautini nei uždaro tipo, nukreipiantys ar atsakymą menantys klausimai.
<p>Nuoroda: Cederborg, A. C. (2004). Factors influencing child witnesses. <i>Scandinavian Journal of Psychology</i>, 45(3), 197-205. Amžius/imties dydis/metodas: 1) 13 metų (vyr.); 2) 1 atvejo analizė (10 interviu) iš 155; 3) Diskurso analizė.</p>	
1. Apklausą atliko policijos pareigūnas 1.1. Interviu temos pristatymas 1.2. Apklausos atlikėjo intervencija	1.1. Policijos pareigūnas turėtų leisti vaikui pristatyti pokalbio temą ir nenukreipti pokalbio kažkuria linkme (ypač pradžioje). Rekomendacija - leisti vaikui kalbėti laisvai ir nevaržomai ir, kai atsiras poreikis, - užduoti atviro tipo klausimus. 1.2. Apklausos atlikėjo intervencijos interviu metu gali turėti neigiamos įtakos vaikui. Rekomenduojama apklausos atlikėjui laikytis nuostatos, kad yra daugiau detalių ir informacijos apie apklausiamą reiškinį, tačiau vaikas dar apie tai nepraėjo pasakoti.

Veiksny	Apibūdinimas ir/ar rekomendacija, kaip pagerinti vaikų parodymų kokybę
1.3. Realybės rodymas naudojant anatomiškai tiksliai lėles 1.4. Sapnų rekonstravimas	1.3. Anatomiškai tikslios lėlės gali būti naudingos, jei asmuo patyrė seksualinį smurtą ir negali atgaminti tikslių detalių. Gautas detales, pasitelkiant anatomiškai tiksliai lėlę, galima tikrinti vėlesnėse interviu stadijose. 1.4. Nėra patikimo metodo, kaip atskirti tikrą prisiminimą nuo sukurto prisiminimo. Informacija, gauta rekonstruojant sapnus, gali būti nepatikima, tad rekomenduojama vengti rinkti nepatikimą informaciją.
2. Apklausa atliko psichologas 2.1. Prisiminimų patikimumas naudojant atkūrimo praktikas 2.2. Užtęstumo efektas dėl specialistų bendradarbiavimo 2.3. Atminties ypatumai	2.1. Apklauso atlikėjai, kurie siekia atkurti prisiminimus, susijusius su galimai traumuojančiu įvykiu, gali paskatinti vaiką sukurti netikrą prisiminimą, jei yra naudojamos specifinės atminties atgaminimo technikos, pvz., įsivaizdavimas. Kitas problemiškas aspektas – psichoterapinio ryšio įtaka vaiko parodymams. Tiek apklausos atlikėjas, tiek apklausiamas asmuo turi būti sąmoningi ir suvokti, kas vyksta interviu metu. 2.2. Jei vaiką apklausia keli specialistai, vaiko parodymai gali keistis dėl prisiminimų išsikraipymo. 2.3. Kaip aprašyta aukščiau, jei psichologas dirba su apklausiamu asmeniu naudodamas patariamąsias technikas, tuo metu, kai lygiagrečiai su tuo pačiu apklausiamu asmeniu dirba ir pareigūnas, apklausiamas asmuo gali išgalvoti prisiminimus, kurių nebuvo ir jo parodymų patikimumas bus abejotinas.
Nuoroda: Walker, A. G. (1993). Questioning young children in court. <i>Law and Human Behavior</i> , 17(1), 59-81. Amžius/imties dydis/metodas: 1) 5 metai (mergaitė); 2) Atvejo analizė; 3) Lingvistinė analizė	
1. Vaiko kalba 1.1 Lingvistiniai gebėjimai: kalbos raiška 1.2 Lingvistiniai gebėjimai: suvokimas 1.3 Komunikaciniai gebėjimai	1.1. 88 proc. atsakymų buvo vieno arba dviejų žodžių ilgio. Svarbu paminėti, kad 77 proc. užduodamų klausimų buvo uždaro tipo. Vertinant iš lingvistinės perspektyvos, mergaitės kalbiniai gebėjimai atitinka jos amžių. 1.2. Vertinant mergaitės kalbos suvokimą, buvo žiūrima, ar mergaitė į uždarus klausimus atsako taip/ne, ar į tikslinančius klausimus (atviro tipo) atsako pagal esmę, ar jos atsakymai sutampa su bendru kontekstu. 1.3. Mergaitės komunikaciniai gebėjimai yra puikūs. Ji puikiai suprato parodymų teikimo procesą, t.y. jai užduoda klausimą, ji atsako, ką žino ir atsako į klausimo esmę. Ji taisė savo klausimus ir išreiškė pastabas, pvz., „Neišgirdau klausimo“.
2. Suaugusiojo kalba 2.1 Pagal amžių netinkami žodžiai ir išsireiškimai	2. Analizuojant apklausos atlikėjo užduodamus klausimus, kartais atrodo, kad pats apklausos atlikėjas ne visai supranta, ko nori paklausti. Naudojami sudėtingi žodžiai taip pat sukelia apklausiamam vaikui sunkumų suprasti bei pateikti teisingą atsakymą. Analizuojant pateiktus vaikui klausimus, buvo išskirtos trys potencialiai problemiškos interviu sritys: netinkami žodžiai ir išsireiškimai, sudėtinga sintaksės struktūra, dviprasmiškumų naudojimas. 2.1 Apklausančiam vaiką, reikia atsižvelgti į jo amžių ir vartoti žodžius, kurie vaikui yra suprantami. Abstrakčių ir sudėtingų žodžių naudojimas tik apsunkina vaiko suvokimą.

Veiksny	Apibūdinimas ir/ar rekomendacija, kaip pagerinti vaikų parodymų kokybę
2.2 Sudėtinga sintaksės struktūra 2.3 Dviprasmiškos reikšmės	2.2 Sudėtinga klausimo formuluotė (pvz., klausimas iš 48 žodžių) reikalauja per daug kognityvinių resursų (prisiminimų atgaminimas, faktų su-tikrinimas, šios informacijos laikymas trumpalaikėje atmintyje ir išvadų pateikimas), kurių 5 metų vaikas paprasčiausiai dar neturi. 2.3 Dviprasmiškumai klausimuose verčia abejoti visu interviu procesu. Dažniausiai pasitaikantis dviprasmiškumo pavyzdys: kai klausime yra pateikiami du faktai ir siekiama gauti taip/ne atsakymą. Dviprasmiškumai taip pat išryškėja, kai apklausos atlikėjas klausinėja apie „juos“, bet detalesnį paaiškinimą, kas „jie“ tokie yra, nepateikia. Tuomet apklausiamas vaikas gali galvoti apie vienus asmenis, o apklausos atlikėjas apie kitus, ir niekas nežinos apie ką tiksliai yra kalbama.
3. Kalbiniai gebėjimai ir sąvokos	3. Teisminiame procese svarbu ne tik atsakyti, KAS KĄ ir KAM padarė. Taip pat svarbu atsakyti, KUR, KADA, KOKIOMIS APLINKYBĖMIS, KAIP, KIEK KARTŲ, KAIP KAS ATRODĖ ir pan. Akivaizdu, tam, kad galima būtų atsakyti į tokius klausimus, vaikas turi turėti pakankamus kognityvinius gebėjimus, kad apibūdintų asmenį ir suprastų tokias sąvokas, kaip: dydis, laikas, atstumas, dažnis.

Kokybinių duomenų sintezė. Šiame kokybinių duomenų sisteminės analizės etape siekiama apjungti visus svarbiausius radinius į vieną temų (veiksnių) žemėlapi ir išskirti pagrindines meta-temas, susijusias su nepilnamečių gebėjimu duoti parodymus (Seers, 2015; Snelgrove ir Lioffi, 2013). Šis procesas buvo atliekamas išskiriant visus veiksnius su mokslinėje literatūroje jiems būdingais aprašymais ar paaiškinimais (2 lentelė) ir sugrupuojant juos į vieną logišką visumą (veiksnių žemėlapi) pagal neigiamą ar teigiamą poveikį nepilnamečio parodymų kokybei.

Kokybinių duomenų sisteminė analizė reikalauja iš tyrėjo radinių interpretacijų, kurios turi sietis su tiriamu reiškiniu. Atliekant radinių sintezę tyrėjui privalu mąstyti konceptualiai ir generuoti naujas koncepcines išvalgas (Seers, 2015). Žemiau pateiktoje lentelėje (3 lentelė) parodyta visų radinių sintezė, t.y. kaip radiniai tarpusavyje susiję ir grupuojasi į bendresnes meta-temas.

3 lentelė. Veiksnių žemėlapis

Table 3. Map of factors

Veiksnių žemėlapis			
Meta-temos	Neigiamai veikia apklausos eigą	Teigiamai įtakoja veikia apklausos eigą	
Nepilnamečio kognityviniai gebėjimai	Atminties ribotumai	Tinkamas nepilnamečio kognityvinių gebėjimų įvertinimas	
	Atminties atkūrimo praktikos		
	Sapnų rekonstravimas	<= Nerekomenduojama	
Apklausos atlikėjo komunikacija	Uždaro tipo klausimai	Atviro tipo klausimai	
	Intervencija	Intervencijų vengimas, ypač interviu pradžioje	
	Užterštumo efektas, dėl skirtingų specialistų nesuderinto darbo	<= Nerekomenduojama	
Kalba	Suaugusiojo kalba	Sudėtinga kalbos struktūra	Paprasta ir suprantama suaugusiojo kalba
		Dviprasmiškumai	
		Apklausiamojo amžiui netinkami žodžiai ir posakiai	
	Nepilnamečio kalba	Nepakankami gebėjimai žodžiais išsireikšti	Tinkamas apklausiamojo lingvistinių gebėjimų įvertinimas
		Nepakankamas kalbos suvokimas	
		Patirties trūkumas	
Kontakto užmezgimas	Nukreipimas	Leisti apklausiamajam laisvai kalbėti	
	Nepakankamas ryšio mezgimas	Iki 5 min. kontakto užmezgimui	
	Instrukcijos nebuvimas	Tinkama interviu instrukcija	

Analizuojamuose trijuose straipsniuose rastų veiksnių sintezė sukrenta į keturias platesnes meta-temas: 1. Nepilnamečio kognityviniai gebėjimai; 2. Apklausos atlikėjo komunikacija; 3. Kalba; 4. Kontakto užmezgimas.

3. Rezultatų aptarimas

Nepilnamečio kognityviniai gebėjimai. Interviu eiga ir kokybė priklauso nuo to, kaip apklausos atlikėjas geba įvertinti nepilnamečio kognityvinius gebėjimus. Tinkamai neįvertinus asmens atminties ribotumų ir taikant atminties atkūrimo praktikas bei sapnų analizę, tikėtina, kad apklausiamas asmuo gali pateikti klaidingus parodymus, t.y. sukurti

prisiminimą apie veiksmus, kurių išties nebuvo arba iškraipyti prisiminimą apie veiksmus, kurie buvo anksčiau (Cederborg, 2004).

Apklauskos atlikėjo komunikacija. Siekiant padidinti šansus, kad nepilnamečio parodymais būtų patikėta, svarbu atsižvelgti į tai, kaip su juo buvo bendraujama. Kai apklausiamas nepilnametis jaučiasi tardomas, didėja tikimybė, kad jo parodymai smarkiai išsikreips, ir, galbūt, neatitiks realybės (Owen-Kostelnik, Reppucci ir Meyer, 2006; Meyer ir Reppucci, 2007). Jei interviu metu vyrauja uždari klausimai ir dažni apklauskos atlikėjo įsikišimai (intervencijos) į apklausiamo asmens pasakojimą, tada tai gali tapti pagrindu suabejoti parodymų kokybe. Uždari, nukreipiantys ir atsakymo variantus menantys klausimai gali tik paskatinti apklausiamą asmenį patvirtinti ar atmesti informaciją, kurią pateikia apklauskos atlikėjas, tačiau neskatina apklausiamo asmens suteikti turtingesnę ir tikslesnę informaciją apie tiriamą reiškinį (Cederborg ir kt., 2013). Be to, jei nepilnametis asmuo apklausiamas kelių skirtingų specialistų, kurie tarpusavyje nesusiderino apklauskos strategijos ir klausimų, pvz., policijos pareigūno ir psichologo, nepilnamečio parodymai gali tiesiog išsiskirti. Tokiu atveju parodymų patikimumas ir kokybė bus abejotini (Cederborg, 2004). Ši sisteminė literatūros analizė parodė, kad, siekiant gauti kiek įmanoma kokybiškesnius nepilnamečio parodymus, rekomenduojama taikyti kiek įmanoma daugiau atvirų klausimų, kurie skatintų laisvą prisiminimų atgaminimą (Ahern, Stolzenberg ir Lyon, 2015).

Kalba. Apklauskos atlikėjas apklauskos metu turi sąmoningai vartoti kalbą, atsižvelgiant į nepilnamečio vaiko gebėjimus suprasti suaugusiojo kalbą. Apklauskos atlikėjo klausimų struktūra turi būti paprasta, be dviprasmybių ir juose neturi būti sudėtingų sąvokų, kurių vaikas (dėl amžiaus ypatumų) negali suprasti. Apklauskos atlikėjas taip pat privalo įvertinti paties nepilnamečio vaiko kalbinius gebėjimus, t.y., ar jis turi pakankamai gebėjimų išreikšti tai, ką nori pasakyti, ar turi patirties pasakoti nepažįstamam asmeniui su savo praeitimi susijusius įvykius ir ar tikrai vaikas supranta, ko yra klausiamas. Kitaip tariant, apklauskos atlikėjas privalo įvertinti nepilnamečio vaiko kalbinius gebėjimus bei privalo atlikti apklausą naudojant paprastą ir suprantamą kalbą, siekiant gauti patikimus vaiko parodymus (Walker, 1993).

Kontakto užmezgimas. Kontakto su vaiku užmezgimas yra viena gerųjų praktikų, kuri prisideda prie geresnės vaiko parodymų kokybės (Collins, Doherty-Sneddon ir Doherty, 2014). Kontakto užmezgimo metu, apklauskos atlikėjas turi galimybę įvardinti vaikui instrukciją, kurioje paaiškinama, kaip toliau turi vykti pokalbis, ir kaip vaikas turi elgtis, jeigu jis nesupranta arba nežino atsakymo į užduotą klausimą (Collins ir kt., 2014; Fessinger, McWilliams, Bakth, & Lyon, 2020). Kontakto užmezgimo metu interviu dalyviai turi galimybę ką tik išgirstą instrukciją pritaikyti praktiškai, pvz., apklauskos atlikėjas gali užduoti vaikui klausimą, į kurį vaikas turi atsakyti “Aš neprisimenu” arba “Aš nežinau” (Fessinger ir kt., 2020). Ši sisteminė kokybinių duomenų analizė parodė, kad kontakto užmezgimui užtenka vos kelių minučių. Šiuo periodu apklauskos atlikėjas turi galimybę įvertinti vaiko kognityvinius bei kalbinius gebėjimus bei prisitaikyti prie apklausiamo vaiko (Fessinger ir kt., 2020). Vaikas, savo ruožtu, gali pasijausti patogiau, bendraujant su apklauskos atlikėju. Apibendrinant, kontakto užmezgimas tarp apklauskos atlikėjo ir vaiko gali paskatinti pastarojo psichologinės būsenos pokytį, kuris palengvins tolimesnę komunikaciją (Collins ir kt., 2014).

Išskirtų veiksmų žemėlapis (3 lentelė) leidžia visybiškai pažvelgti į veiksmus, darančius įtaką nepilnamečio parodymų kokybei. Iš esmės, galima suprasti, kad parodymų kokybė priklauso nuo to, kaip bus sukonstruota vaiko apklausa ir/ar apklausos atlikėjas nepadarys esminių klaidų, kurios turės neigiamą poveikį nepilnamečio parodymams. Vaikų apklausų srityje specializuojantys mokslininkai teigia, kad didžioji dalis apklausų mokymų programų yra neefektyvios ir, iš esmės, neprisideda prie aukštesnės vaikų apklausų kokybės bei nediegia aukštesnių apklausos standartų (Cederborg, Orbach, Sternberg ir Lamb, 2000; Korkman ir kt., 2008; Sternberg ir kt., 2001; Pompedda ir kt., 2015; Pompedda, 2018). Atlikus šią analizę, kyla mintis, kad kokybiškoms vaikų apklausoms svarbios ne tik teorinės žinios apie nepilnamečių apklausas, kurios gali daryti įtaką apklausų kokybei, bet ir apklausėjo įgūdis atlikti apklausą. Išskirtas veiksmų žemėlapis (3 lentelė) atspindi ne tik teoriškai svarbius apklausai veiksmus, bet ir esmines apklausos įgūdžio sudedamąsias dalis.

Tyrimo ribotumai. Ši analizė remiasi tik trimis atrinktais galutinei analizei straipsniais, tad kiekvienais metais galėtų būti papildoma ir plečiama. Šiuo metu atlikta analizė gali suteikti bendrą vaizdą apie svarbius veiksmus, darančius įtaką nepilnamečių parodymų kokybei, tačiau išskirtos meta-temos gali būti prisotintos labiau.

Išvados

Ši sisteminė kokybinių duomenų literatūros analizė parodė, kad yra itin mažai kokybinių tyrimų, analizuojančių veiksmus, kurie turi įtakos vaiko parodymų kokybei.

Išskirtų veiksmų (1. Nepilnamečio kognityviniai gebėjimai; 2. Apklausos atlikėjo komunikacija; 3. Kalba; 4. Kontakto užmezgimas), darančių įtaką nepilnamečių gebėjimui duoti parodymus, žinojimas, suvokimas ir integravimas į praktinį įgūdį yra pagrindas, siekiant išgauti patikimus ir kokybiškus parodymus iš nepilnamečio asmens.

Bet kurio iš paminėtų veiksmų nepaisymas ar netinkamas naudojimas nepilnamečio apklausos metu ir gali, ir turi sukelti abejonių dėl gautų parodymų patikimumo.

Literatūra

- Ahern, E. C., Stolzenberg, S. N., & Lyon, T. D. (2015). Do prosecutors use interview instructions or build rapport with child witnesses? *Behavioral sciences & the law*, 33(4), 476-492. doi: 10.1002/bsl.2183.
- Bala, N., Lee, J., & McNamara, E. (2001). Children as witnesses: Understanding their capacities, needs, and experiences. *Journal of Social Distress and the Homeless*, 10(1), 41-68.
- Burrows, K., & Powell, M. (2014). Prosecutors' recommendations for improving child witness statements about sexual abuse. *Policing and Society*, 24, 189-207. doi:10.1080/10439463.2013.784305.
- Ceci, S. J., & Bruck, M. (1995). *Jeopardy in the courtroom: A scientific analysis of children's testimony*. Washington, DC, US: American Psychological Association. <http://dx.doi.org/10.1037/10180-000>.
- Cederborg A. C., Orbach Y., Sternberg K., Lamb M. E. (2000). Investigative Interviews of Child Witnesses in Sweden. *Child Abuse & Neglect*. 24 (10), 1355-1361. doi. org/10.1016/S0145-2134(00)00183-6.

- Cederborg, A. C. (2004). Factors influencing child witnesses. *Scandinavian Journal of Psychology, 45*(3), 197-205. doi: 10.1111/j.1467-9450.2004.00395.x.
- Cederborg, A. C., Alm, C., Lima da Silva Nises, D., & Lamb, M. E. (2013). Investigative interviewing of alleged child abuse victims: An evaluation of a new training programme for investigative interviewers. *Police Practice and Research, 14*(3), 242-254. doi: 10.1080/15614263.2012.712292.
- Collins, K., Doherty-Sneddon, G., & Doherty, M. J. (2014). Practitioner perspectives on rapport building during child investigative interviews. *Psychology, Crime & Law, 20*(9), 884-901. doi: 10.1080/1068316X.2014.888428.
- Fessinger, M. B., McWilliams, K., Bakth, F. N., & Lyon, T. D. (2020). Setting the ground rules: use and practice of ground rules in child forensic interviews. *Child maltreatment*, doi:1077559520910783.
- Hershkowitz, I. (2001). A case study of child sexual false allegation. *Child abuse & neglect, 25*(10), 1397-1411. doi.org/10.1016/S0145-2134(01)00274-5.
- Korkman J., Santtila P., Drzewiecki T., Sandnabba N. K. (2008). Failing to keep it simple: Language use in child sexual abuse interviews with 3-8-year-old children. *Psychology Crime and Law, 14*(1), 41-60. doi.org/10.1080/10683160701368438.
- Lamb, M.E. and Fauchier, A. (2001). The effects of question type on self-contradiction by children in the course of forensic interviews. *Applied Cognitive Psychology, 15*: 483-491. doi.org/10.1002/acp.726.
- Meyer, J. R., & Reppucci, N. D. (2007). Police practices and perceptions regarding juvenile interrogation and interrogative suggestibility. *Behavioral Sciences & the Law, 25*(6), 757-780. <https://doi.org/10.1002/bsl.774>.
- Myers, J. E. B., Redlich, A. D., Goodman, G. S., Priznich, L. P., & Imwinkelried, E. (1999). Jurors' perceptions of hearsay in child sexual abuse cases. *Psychology, Public Policy, and Law, 5*, 388-419. doi:10.1037/1076-8971.5.2.388.
- Murauskienė D. (2015). Teismų praktikose vertinant baudžiamajame procese liudijusių vaikų parodymus aktualijos. *Jurisprudencija, 22*(2), 382-405.
- Owen-Kostelnik, J., Reppucci, N. D., & Meyer, J. R. (2006). Testimony and interrogation of minors: Assumptions about maturity and morality. *American Psychologist, 61*(4), 286. doi.org/10.1037/0003-066X.61.4.286.
- Pompedda, F. (2018). Training in Investigative Interviews of Children: Serious Gaming Paired with Feedback Improves Interview Quality. Prieiga per internetą: https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/152565/pompedda_francesco.pdf?sequence=2
- Pompedda, F., Zappalà, A., & Santtila, P. (2015). Simulations of child sexual abuse interviews using avatars paired with feedback improves interview quality. *Psychology, Crime & Law, 21*(1), 28-52. doi.org/10.1080/1068316X.2014.915323.
- Sternberg K., Lamb M., Orbach Y., Esplin P., Mitchell S. (2001). Use of a Structured Investigative Protocol Enhances Young Children's Responses to Free-recall Prompts in The Course of Forensic Interviews. *Journal of Applied Psychology, 86*(5), 997-1005. doi.org/10.1037/0021-9010.86.5.997.
- Seers, K. (2015). Qualitative systematic reviews: their importance for our understanding of research relevant to pain. *British journal of pain, 9*(1), 36-40. doi.org/10.1177/2049463714549777.
- Snelgrove, S., & Liossi, C. (2013). Living with chronic low back pain: a metasynthesis of qualitative research. *Chronic illness, 9*(4), 283-301. doi.org/10.1177/1742395313476901.
- Walker, A. G. (1993). Questioning young children in court. *Law and Human Behavior, 17*(1), 59-81.

FACTORS INFLUENCING THE QUALITY OF JUVENILE TESTIMONY: A SYSTEMATIC ANALYSIS OF QUALITATIVE RESEARCH LITERATURE

Aleksandr Segal

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

Unreliable testimony from an underage child might become grounds for a judge to make a wrong decision towards the accused. Globally, interviewers fail to support best interview practice recommendations (Cederborg, 2004; Korkman, Santtila, Drzewiecki & Sandnabba, 2008; Sternberg, Lamb, Orbach, Esplin & Mitchell, 2001), thus it is possible that juvenile's testimony quality might be questionable. In 2018, with the entry into force of the law on the participation of psychologists in juvenile interviews in Lithuania, the need to study the factors influencing the quality of juvenile testimonies is only increasing. A systematic analysis of the qualitative data literature was conducted to better understand what factors and how influence the quality of juvenile testimony.

Object of the study – factors influencing the quality of juvenile testimony.

The aim of this systematic analysis of qualitative data is to look at the interview process from a child's perspective and have a systematic understanding what factors and how can impact the quality of child's statements. Insights from qualitative methodology can be useful for practitioners and scientists, who are working on problems related to child interviewing.

Systematic literature analysis focused on factors that impact the quality of children's testimony was conducted in 5 steps: 1) choosing the database, 2) choosing appropriate keywords, 3) formulating appropriate inclusion and exclusion criterias, 4) creating a map of factors, 5) synthesising of qualitative data. Scientific articles for this study were extracted from these databases: PsychARTICLES, ERIC, Academic Search Complete and Web of Science. Latest studies from the field of legal and criminal psychology are published in these bibliographic databases. In order to identify the most suitable articles for this study a set of keywords was used in Bull's logic ((child OR pupil* OR student* OR adolescent* OR youth*) AND (ability* OR compet*) AND (testif* OR witness*)). This algorithm was used in each database search engine. Also, where it was possible, additional filter criteria's were added: full text English articles ranging from 1990.01.01 till 2017.12.31.*

According to the chosen search criteria's electronical databases provided 1294 publications. All the search results were added to ZOTERO (an open-source tool for collecting and organizing research publications). The program automatically deleted 229 duplicates, leaving 1065 publications for further analysis. 814 publications were excluded at the title screening stage because the titles didn't mention nothing related to the child competence to testify. Then 214 publications excluded at the abstract reading stage due to either: 1) quantitative or experimental methodology or 2) the focus of the publication was not related to

child's competence to testify or 3) the participants of the study were older than 18 years or 4) the participants of the study were of atypical development or 5) the publication was theoretical or a review. After the abstract screening stage, a total of 37 articles were left for full analysis. At this stage 34 articles were excluded because studies were: 1) of quantitative methodology or 2) theoretical or a review. Only 3 publications were included into this systematic analysis.

In the stage of the data synthesis (Seers, 2015; Snelgrove and Liossi, 2013) the goal is to unite all important findings into one map of factors and purify meta-topics that relate to juvenile's competence to testify. During synthesis process all distinguished factors were extracted and reassembled into one logical map of factors according to the nature of their impact (positive or negative) on the juveniles' statements.

Results of the analysis show that the quality of juvenile testimony might be influenced by such factors as: 1) the interviewer's ability to assess the interviewee's cognitive abilities, 2) and language skills, 3) the interviewer's communication, 4) the interviewer's contact with the minor.

The map of factors (Table 3) allows to systematically look at the factors that affect the quality of a juvenile's testimony. In principle, it can be understood that the quality of the testimony depends on how the child's interview will be constructed and whether the interviewer will make crucial mistakes that will adversely affect juvenile's testimony. Researchers specializing in child interviewing agree that the majority of the interview training programs are ineffective and do not substantially contribute to higher quality and standards for the child interviewing (Cederborg, Lamb, Sternberg & Lamb, 2000; Korkman et al., 2008; Sternberg et al., 2001). Following this analysis, the idea arises that not only theoretical knowledge that might impact the quality of juvenile's testimony is important but also the skill of interviewing. The map of factors resembles not only factors that in theory are important to extract good quality statements from a child but also main components of the skill that the interviewer should master.

Qualitative research analysing the factors that affect the quality of a juvenile's testimony is extremely limited. Knowledge, understanding and integration of the identified factors influencing the ability of a juvenile to give evidence into a practical skill is the basis for obtaining reliable and high-quality testimony from a juvenile. Ignoring or misusing the identified factors during the interview of a juvenile may and must cast doubt on the reliability of the obtained evidence.

Keywords: testimony of minors, child interviewing, testimony reliability factors, systematic literature analysis.

Aleksandr Segal, Mykolo Romerio universiteto, Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto, Psichologijos instituto doktorantas. Mokslinių tyrimų kryptys: teisės ir kriminalinė psichologija, vaikų apklausos, vaikų seksualinis smurtas.

Aleksandr Segal, Mykolas Romeris University, Faculty of Human and Social Studies, Institute of Psychology, PhD student. Research areas: Legal and Criminal psychology, child interviewing, child sexual abuse.